

מה הוא נר?

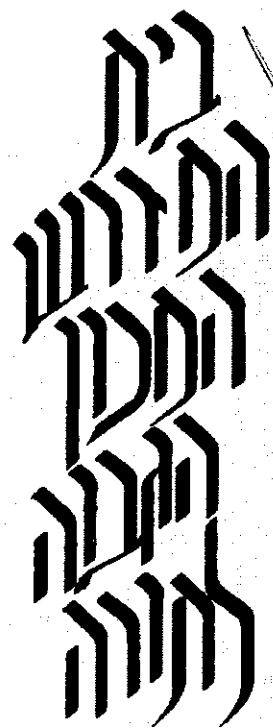
לקט מקורות

שהוא מושך השמן אל פי הכלי. אבל אבוקה אין צריך לזה רק מיד הוא שולט בכל השמן, וכמו שהוא אשר נותנין השערה על הפתילה, או האור הוא שורף את כל הפתילה כאשר האור הולך אחר הפתילה. וזה אינו בנר כלל, רק השמן נמשך אחר הפתילה. ולכך קראו כלי אשר שם השמן והפתילה נר בכל התלמוד (פסחים יא א, ביצה כב, א) מפני שעל ידי הכלי נקרא נר, ובלא כלי אין שם נר עליו רק אבוקה או מדורה או פנסא נקרא בכל מקום:

• נתיבות עולם למהר"ל נתיב התורה סוף פרק יח

וכמו שצריך האדם לעשות המצוה בשלימות צריך גם כן שיעשה בהדור כי זהו מצוה בשלימות כאשר יעשה אותה בהדור. ובפרק ר"א דמילה (שבת קל"ג ע"ב) זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות עשה סוכה נאה ולולב נאה שופר נאה כתוב ספר תורה לשמו כדיו נאה בקולמוס נאה בלבלר אומן וכורכו בשיראות נאין אמר ר' זירא הדור מצוה עד שלישי במצוה. ומה שאמר הדור מצוה עד שלישי במצוה דבר זה תבין ממה שנקראת המצוה נר כדכתיב כי נר מצוה ותורה אור, והנר הוא הדור ונאה כי האור אינו דבר גשמי כי הדבר הגשמי הוא עכור ואינו נאה, כמו שהתבאר בכמה מקומות כי הארץ היא עכורה וחשוכה והמים שאינם כל כך גשמיים הם יותר זכים, לכך נקראת המצוה שהיא אלהית ואינה גשמית נר שהנר יפה מאיר. ועוד יותר על זה התורה שנקראת אור שהוא שכל אלהי לגמרי, וכבר בארנו זה בכמה מקומות, ולכך צריך שיהדר ויפאר המצוה כפי מעלתה שאינה גשמית רק מצוה אלהית. וזה שאמר זה אלי ואנוהו שיהדר לפניו במצות, כי השם יתברך אינו גשם והמצוה שהיא אלהית ראוי שתהיה בהדור גם כן. ומה שהתורה היא עד שלישי זהו כי אף שהמצוה היא אלהית ואינה גשמית מכל מקום אינה אלהית לגמרי כמו שהתבאר למעלה, ולכך ההדור הוא עד שלישי בלבד כי השלישי הוא מעוט נגד שנים. ועוד כי המצוה שנקראת נר והנר שבו ההדור הוא שלישי כי יש בו הפתילה והשמן והאור שתולה בפתילה שבו ההדור, והנה הנר שהוא ההדור הוא השלישי, ולכך הדור מצוה עד שלישי כאשר ההדור מן הנר

- נר מצווה למהר"ל עמ' כד-כה
- מה שרוב עולם נוהגין לעשות נרות של שעוה להדליק בו, חוץ מן אותם המדקדקים להדליק בשמן זית, מפני שהוא זכר לנס שנעשה בבית המקדש. כי לפי הנראה שהוא פסול לנר חנוכה לגמרי, דלא נקרא נר כלל. רק זה נקרא נר, שנותנין השמן בכלי ומניחם שם הפתילה שוה נקרא נר, לא כאשר כורכין השעוה על הפתילה. וכן חלב שכורכין על הפתילה לאו נר הוא, רק אבוקה, ואבוקה נראה דפסול לנר חנוכה מדאמר שם: (שבת כג, ב) אמר רבא, מילא קערה שמן והקיפה פתילות, כפה עליה כלי, עולה לכמה בני אדם. לא כפה עליה כלי, עשאה כמין מדורה, ואפילו לאחד נמי אינה עולה. ועל כרחך היינו טעמא, מפני שהנס נעשה בנר, וזה לאו נר הוא רק מדורה, כיון שהקיפה פתילות הרבה אין זה נר כלל. וכן דבר זה כאשר כורך שעוה על הפתילה לאו נר הוא רק אבוקה הוא, ואין אבוקה הוא נר, כדאמרינן במדרש: (ילקוט שמעוני ח"ב, תקס"ג) אמר רבא למה הצדיקים דומים לפני השכינה כנר בפני האבוקה:
- ופירוש זה, כי הצדיקים יש להם נשמה זכה, שנקרא הנשמה נר וכדכתיב (משלי כ, כז) נר ה' נשמת אדם וכו', ואין הנשמה, שהוא האור שמקבל הגוף מלמעלה, שולטת בכל הגוף. ואף על גב שיש בגוף הכנה שמקבל הגוף הנשמה, מכל מקום הגוף אינו נחשב רק כלי שבו השמן והפתילה שבו דבק האור. ואף הגוף כן הוא, שבו הכח אשר מקבל הנשמה אבל הגוף עצמו הוא כלי לבד. ומפני שאין הנשמה שולטת בכל הגוף, רק יש בו כח אחד והוא מקבל הנשמה, לכך הנשמה דומה לנר. אבל מה שמקבל העולם כבוד השכינה, אין העולם מקבל רק דבר מה מכבודו, ואין יכול לקבל כל כבודו. והוא דומה לאבוקה שהאור שולט בכל השמן ואין השמן מקבל כל האור. וכמו שכתוב: (יתזקאל ג, יב) כרוך כבוד ה' ממקומו, ותרגומו: מליא כל ארעא מזיו יקריה. וזהו הפרש שיש בין אבוקה לנר, שהנר אינו שולט בכולו. שהרי הכלי עצמו נקרא גם כן נר בכל מקום, ובו אינו שולט האור הדולק רק שולט בשמן ומושך השמן אליו. כי כאשר הפתילה הוא כפי הכלי אי אפשר שישולט בכל השמן ובכל הפתילה, רק

בית המדרש
BEIT HAMIDRASH

אוניברסיטת בר-אילן
רמת גן 52900
טל: 03-5318479
03-7384023 :079

Bar-Ilan University
Ramat Gan 52900
Tel: 03-5318479
Fax: 03-7384023

E-mail: yeshiva@mail.biu.ac.il
http://www.mgl.org.il

מצודות דוד - טעמי המצוות
לרדב"א

כדי לא יעצב סוד. והנה יש לשאול למה כיון די כלים על הכיכל
והם כאלו והמנוחה והשלטן והמנוחה האב. כלם היו על אבן ואפי
הסוד דלוי טיביי על כסף כי כסף רוחו יענין ורפמים. והנה
רוחו נעמאל חין וכני חיחא. כהלים צפי הנביא. מעונת דבר זה
כי חין עיקר המזוה בכלים נעמאל ללא צנה שנעשה עליה ועזה
הכנה לל היטה מלות עשה לעשות עטרה ללא להעלות עליו נרות
היונו נעמן הכוזב כאשר כתבנו. כי לעשות שלטן ללא לערוך עליו
לסם המים הכוזב לעולה כמו שנעצר במקומו נעים: ומזנה סוד
להקפיד עליו ולכן לזה הכוזב לעשות כלים נעמאל והמנוחה נעמה
המנוחה אשר על יד נעשים כל הכרמים למטה ותחוסם נעמאל כל
הכרמים העליונים והליוני עליונים טיביי על אבן סוד לזכות על
עיקר קבלתה מן הלמן שהיא סודן אשר טעם הכהן כדל-הלמן וזה
יפה ואמר טיביי סוד כי טיביי מלמד רפס פיי המלות הנעמאל

שבת מד, א

תנו רבנן: מטלטלין נר חדש אבל לא ישן, דברי
רבי יהודה. רבי מאיר אומר: כל הנרות מטלטלין,
חוץ מן הנר שהרליקו בו בשבת. רבי שמעון אומר:
חוץ מן הנר הדולק בשבת. כבתה - מותר
למלטלה, אבל כוס וקערה ועששית לא יזיזם
ממקומם. ורבי אליעזר ברבי שמעון אומר: מסתפק
מן הנר הכבה, ומן השמן המטפטף, ואפילו בשעה
שהנר דולק, אמר אביי: רבי אליעזר ברבי שמעון
סבר לה כאבוה בחרא, ופליג עליה בחרא. סבר
לה כאבוה בחרא - דלית ליה מוקצה, ופליג עליה
בחרא, דאילו אבוה סבר: כבה - אין, לא כבה -
לא, ואיהו סבר: אף על גב דלא כבה. אבל כוס
וקערה ועששית לא יזיזם ממקומם מאי שנא הני?
- אמר עולא: סיפא אתאן לרבי יהודה. מתקיף לה
מר זוטרא: אי הכי מאי אבל? אלא אמר מר
זוטרא: לעולם רבי שמעון, וכי קשרי רבי שמעון -
בנר זוטא דדעתיה עלויה, אבל הני דנפישו - לא.

חידושי הרשב"א

כי שרי רבי שמעון בנר זוטרא דדעתיה עלויה אבל
הני דנפישו לא. וא"ת נר נמי שמן שבו מיהא
ליתסר דהא לענין שמן הרי הוא כגדול שאין
דעתו עליו שדרכו להיות דולק והולך עד
שיכלה שמן שבו, י"ל כיון דיהיב דעתיה על
הנר עצמו ומצפה אימתי תכבה נרו אף על
המותר שבשמן נותן דעתו אבל בגדולים לגמרי
מסלק דעתו מהן.

45 הוא האור והוא שליש בלבד, ובגמרא מבעיא אי הוי
שליש מלגיו או שליש מלכר, ודבר זה ענין מופלג
בחכמה כי מבעיא ליה אם הנר שהוא הכלי המקבל
גם כן מכלל הנר, ונשאר בתיקו ודבר זה יש להבין
מאד. 5

יומא כד, א - ב

אמר רב: ארבע עבודות זר חייב עליהן מיתה:
זריקה, והקטרה, וניסוך המים, וניסוך היין. ולוי
אמר: אף תרומת הדשן. וכן תני לוי במתניתיה: אף
תרומת הדשן. מאי טעמא ררב - דכתיב - במדבר
10 יח- ואתה ובניך אתך תשמרו את כהנתכם לכל
דבר המזבח ולמבית לפרכת ועבדתם עבדת
מתנה אתן את כהנתכם והזר הקרב יומת. עבדת
מתנה - ולא עבודת סילוק, ועבדתם - עבודה
15 תמה, ולא עבודה שיש אחריה עבודה... אלא
מעתה (לעבודת מתנה מיחייב בהיכל זר, למרובה
ולמבית) זר שסידר את המנורה ליחייב (צדוקי) הו
מסלקין את הנרות על זה מן המנורה לקנח לפני יפה,
וחוזרין וקובעין אותם זה, והרי עבודה תמה!

חידושי הרשב"א שבת כא, ב

אי נמי לשיעורא. פירש הרב אלפסי ז"ל בהלכות
שאם היתה דולקת והולכת עד השיעור הזה
ורצה לכבותה או להשתמש לאורה הרשות
בידו, ונראה מדבריו שאם כבתה מותר
25 להסתפק ממותר השמן שבנר וכל שכן הוא
שלא הקצה אותו אלא למצותן כל זמן
שדולקת והולכת, הא כבתה מותר, דומיא
דעצי סוכה ונויי סוכה שמוותרין לאחר החג,
אבל מקצת מן הגאונים אמרו דאם כבתה
30 ונשאר שמן בנר ביום ראשון מוסיף עליו
ומדליק ביום שני וכן בשאר הימים ואם נשאר
בה ביום אחרון עושה לו מדורה ושורפו
במקומו שהרי הוקצה למצותו, ולפי דברייהם
יש לחלק בין זה לעצי סוכה ונוייה דהתם לא
35 מקצה להו אלא לימי החג לפי שעשוין
להשאר אחר החג ולא מקצה להו למצותן
לגמרי, אבל שמן ופתילה שעשוין להתבער
לגמרי כי יהיב להו בנר לגמרי מקצה אותן
למצותן דאין אדם מצפה אימתי תכבה נרו ואם
40 נשתירו הרי הן אסורים שהרי הקצה אותן
לגמרי למצותן, ודומה לעצי סוכה ונוייה שנפלו
בתוך החג שאסורים כדמוכח במסכת ביצה
75 בפרק המביא (ל' ב').

• חסד לאברהם לרבי אברהם אזולאי מתברון

נהר נח בסוד הדלקת נר חנוכה :

דע כי נניח חנוכה יש הנאים האחד נאיה כלי רלוי לנר חנוכה דע שפ"ו מיני כלים רלויים לנר חנוכה להדלקה וכל הקודם קודם מהם משוכח משום זה אלי ואנוסו . הא' כלי זהב . ה' כלי כסף . ג' נחושה קלל דומה לזהב . ד' נחושה אדום . ה' של נחושה . ו' של כדיל . ז' עופרת . ח' כלי זכוכית . ט' כלי אגנים . י' כלי סלס . י"א כלי חרס מנוסה מאבן . י"ב כלי חרס נלתי מנוסה ונריך שיהיה חדש . י"ג קליפות רישון . י"ד קליפות אגוז הנדי . ט"ו קליפות האלון ואלו קליפות נריך למטומס כלי כמו סף מלונים או שלמוי למוד נהם פלפל וכיוצא אצל קליפת נללים ונלים וכיוצא אינם רלויים להדלקה וכל הט"ו כלים המכריסם שליון יכולין למסך מאליו נלא סמיכה אינם רלויין לנר חנוכה ודע

• שו"ת אבני נזר חלק אורת חיים סימן תק

א) בספר חסד לאברהם נהר נ"ח ממעין שני הנקרא עין הקורא אחר שמנה ט"ז כלים הראויים לנר חנוכה ובאחרונה מנה קליפת רישון קליפת אגוז קליפת האלון כתב ואלו קליפות צריך לעשותם כלי כמו כף מאזנים או שראוי למוד בהם פלפל וכיוצא. אבל קליפת בצלים וביצים וכיוצא אינם ראויים להדלקה. וכל הט"ו כלים הנזכרים שאין ראויים לעמוד מאליו בלא סמיכה אינם ראויים לנר חנוכה עד כאן לשונו. נראה דעתו דכל שאינו כלי לא נקרא נר:

ב) אמנם נראה שדין זה תלוי במה שעשה לספק שספר נתיבות עולם נתיב התורה אם נקרא נר רק השמן והפתילה והאור. או המקבל גם כן נקרא נר. וכתב שם שדבר זה עלה בגמרא בתיקו עיין שם. ואם הכלי אינו בכלל הנר אם כן מאי נפקא מינה במה משים השמן והפתילה:

ג) אך נראה לפי עניות דעתי ראי' מיומא (דף כ"ד ע"ב) דמקשה זר שסידר את המנורה ליחייב פרשיי שבכל בוקר הי' מסלקין את הנרות מהמנורה לקנח אפרו יפה וחוזרין וקובעין אותם בה. והרי עבודה תמה. ולא נודע היכי כתיב עבודה זו. דהטבת הנרות היינו דישון. תמצא לומר דאף מה שהוזר וקובע הנרות במנורה בכלל הטבה. מכל מקום למה יקרא עבודת מתנה. דאינו רק כלי שרת שעליו מדליקין ואינו קרבן. ולא מצינו עבודת מתנה אל זריקה וניסוך היין והמים שהם קרבן. אך אם גם הכלי בכלל הנר שפיר הוי עבודה. דכתיב יערוך את הנרות לפני ד' ונתרגום יערוך יסדרו והכלי גם כן מכלל הקרבן:

ד) עוד ראי' מהא דכתב הרמב"ם פרק ח' מהלכות ביאת המקדש הלכה ז' דאם היטב כהן הנרות והוציאן לחוץ מותר לזר להדליקן עיין שם. ותמוה דבתורת כהנים אמרינן יערוך את הנרות לפני ד'

שלא יתקן מבחוץ ויכניס. וצריך לומר דקביעות הנרות במנורה הוא עריכתו ולא נקרא מתקן מבחוץ אלא אם קבע הנרות במנורה מבחוץ. וכן פירש הקרבן אהרן עיין שם. ובקרבן אהרן משמע קצת שאם קבע הנרות לבד במנורה חשיב מתקן מבחוץ. והוא כש"ם יומא הנ"ל דקביעות הנרות במנורה עבודה בכלל יערוך את הנרות וכנ"ל. הנה מפורש דהכלי מכלל הנר. על כרחך קביעת הכלי במנורה הוא עריכת הנר. דאם רק הפתילה והשמן מכלל הנר. אם כן נתינת השמן ופתילה בכלי הוא עריכת הנר. ואם נתנם בכלי בחוץ יפסול. ובאמת ראיתי בפירוש הר"ש לתורת כהנים שאם נתן פתילה ושמן בחוץ בנר וקבעום במנורה בפנים חשיב מתקן מבחוץ. אך יש שם חילוף. וצריך להגיה ואין להעמיד יסוד על נוסחת הר"ש הוה. ובפירוש הראב"ד לתורת כהנים דלא חשיב מתקן מבחוץ אלא אם כן מוציא המנורה ונרותי' בחוץ ויכניסה כשהיא נדלקת ומעות סופר נעקרת. אבל מדליק נרותי' בחו"ל ומכניסה ומסתבר בפירוש הקרבן אהרן. דרמב"ם מסייע לז' דלנוסחת הר"ש שלפנינו אף אם ערך הכהן השמן והפתילה בפנים כיון שהוציאן נסתלקו מעשיו. ואם חזר והכניסן יחשב כמו מתקן מבחוץ ומכנים:

ה) מיהו בספר טעמי מצוות להרדב"ז ז"ל מצוה שע"ז בהא דהכלים הם של זהב. דאין עיקר המצוה בכלים עצמם אלא במה שנעשה עליהם. ומזה הטעם לא הי' מצוות עשה לעשות המנורה אלא להדליק נרות עיין שם. משמע דסבירא לז' אין הכלי בכלל הנר. אך בגמרא יומא משמע להיפוך:

ו) על כן נראה לדינא דהכלי מכלל נר. ואותן המדבקים נרות של שעוה או חלב ואין משימין אותם בכלי לא יצאו ידי חובתם לפי דברי ספר חסד לאברהם הנ"ל. וכן אותם שעושין נרות מתפוחי ארץ דלא חשיב כלי כמו שכתב הרמב"ם פרק ז' מהלכות כלים הלכה א' והר"ש פרק י"ז דכלים משנה ט"ו בעושה כלי מלפת ואתרוג ודלעת יבשה טהורין דלא נקרא כלי. והוא הדין תפוחי ארץ שהוא גם כן פרי ואינו עומד זמן מרובה. לא יצאו ידי חובתן לפי דברי ספר חסד לאברהם הנ"ל:

ז) אך יש להביא ראי' דאין הכלי מכלל המצוה מהא דכתב הרשב"א והר"ן הטעם איסור מותר השמן שבנר חנוכה. דלא דמי לעצי סוכה ונוי' שעשוין להשאר אחר החג. אבל שמן שבנר לגמרי מקצי להו. דאין אדם מצפה אימתי תכבה נרו. וקשה דהא ר' שמעון מתיר בשבת מותר השמן שבנר דאדם מצפה אימתי תכבה נרו. וצריך לומר דבאמת מקשה הרשב"א אהא דאדם מצפה כו' שהרי בפמנוט גדולה שעשו להדליק כל

40

45

50

55

60

65

70

75

80

85

5

10

15

20

25

30

35

השבת ר' שמעון מודה דאסור. ואם כן בנר קמן
 על כל פנים השמן ליתמר כיון שאינו מצפה
 שיכבה כל זמן שיש שמן. ותירץ הרשב"א דבנר
 קמן כיון דיהיב דעתו על הכלי יהיב דעתו נמי
 על השמן שמה יכבה. אבל בגדולים לגמרי מסלק
 5 דעתו מהם עיין שם. ואם כן בנר חנוכה דהאיסור
 משום מוקצה למצותו. והמצוה אינו אלא בשמן
 ופתילה שעשויין להתבער לגמרי מקצי להו. ולא
 שייך לומר כיון דיהיב דעתו על הכלי מעיקרא לא
 הקצתו למצותו. דהפין המצוה נקרא במגילה (דף
 כ"ו ע"ב) תשמישי מצוה. והוה הכלי שבו הנר
 תשמיש דתשמיש. דאינו מוקצה כדאיתא שם
 בכורסא ופריסא דאי תשמיש דתשמיש הוא שרי.
 ודוקא במצוה דשבת דבשעה שדולק הכל מוקצה
 15 כדאיתא שבת (דף מ"ז ע"א) הנח לנר שמן
 ופתילה הואיל ונגעשין כסים לדבר האיסור ויהיב
 דעתו על הכלי לאחר שיכבה. יהיב נמי דעתו על
 השמן. אבל בחנוכה הכלי לא הוקצה כלל. ושמן
 שהקצתו לגמרי הקצתו. וכל זה ניהא אם נאמר
 20 דאין מצוות חנוכה בכלי. אך אם גם הכלי מן
 המצוה. ולאחר חנוכה פשיטא שמותר. אם כן גם
 השמן יהי מותר:

ח) הנה ביארנו שדין זה אם הכלי מכלל הנר
 במחלוקת שנוי מערכה מול מערכה. משמעות
 25 הש"ס יומא ומשמעות הקרבן אהרן ומשמעות
 הרמב"ם והראב"ד וראי' גמורה אין מהרמב"ם
 וראב"ד. דיש לומר אף שאין הכלי מכלל הנר. מכל
 מקום לא נקרא ערך ותיקן בחוץ אלא אם כן
 סידרן על גבי המנורה בחוץ כשם שהמצוה
 30 בפנים] דהכלי מכלל הנר כדעת בעל חסד
 לאברהם. ואם הדליק נר חנוכה במה שאינו כלי
 לא יצא. לעומת זה נוסחת הר"ש שבידינו כפי מה
 שהגיה הרב מהר"ד. ועוד הוכחה מרשב"א ור"ן.
 ועוד דעת רדב"ז בספר טעמי המצוות דהכלי אינו
 35 מכלל הנר מצוה. ועיקר המצוה בשמן ופתילה
 שמדליקין עליהם. ממילא אין נפקא מינה במה
 מדליקין אם יש תורת כלי עליו או לא. ולדעת
 מהר"ל ז"ל בסוף נתיב התורה הוא תיקו כגמרא: